

Riksintresse för kulturmiljövården

Lagmansö (D38)

Lagmansö, foto KBT

KUNSKAPSUNDERLAG

Vården

Kunskapsvärde

Herrgården bygger vidare på en medeltida sätesgård. En större gård, Österö låg inom området på 1600-talet. De förhistoriska inslagen i området begränsar sig till ett mindre gravfält och en fornborg.

Lagmansö representerar ett herrgårdslandskap där bebyggelsen är samlad till herrgårdsmiljön och där gett upphov till en rad olika byggnader. Vägar och markslagets indelning i in- och utmark har kontinuitet tillbaks till minst 1600-talet.

Herrgårdsmiljön visar på 1700-talets arkitektoniska stilideal och en arkitektoniskt genomförd planläggning av en påkostad herrgårdsmiljö med omfattande trädgårdsanläggningar, dels i form av terrasseringar med flygelbyggnader ner mot vattnet, dels med ett orangeri, växthus och tillhörande köksträdgård vars ursprungliga plan alltså ligger kvar. Miljön representerar stor arkitekturhistoriska värden.

Herrgårdsmiljön omfattar ett rikt och väl sammanhållet byggnadsbestånd med stora konsthistoriska kvaliteter. Brukningscentrumet visar på 1800-talets effektivisering och ökade produktion med en påkostad kringbyggd ladugård i vitputsad sten. Herrgårdsmiljön har höga autentiska värden. Det omgivande landskapet präglas av alléer och betesmark med ädellövskog.

Upplevelsevärde

Herrgårdsmiljön med dess arkitekturhistoriskt värdefulla byggnader har stora upplevelsevärden med betydande konsthistoriska och pedagogiska kvaliteter.

Herrgårdens framträdande placering i landskapet, invid vattnet på en udde omgiven av åkermark och vägar kantade av alléer. Solitära ekar i åkermarken och betesmark med ädellövskog bidrar till en naturskön upplevelsen av området.

Bruksvärde

Värdefull jordbruks- och skogsbruksfastighet.

Mål för att tillgodose riksintresset

- kunskapsvärde, upplevelsevärde och bruksvärde

Herrgårdens byggnadsbestånd och bebyggelsemönster uppbär såväl stora vetenskapliga som miljöskapande värden. Landskapsbilden karaktäriseras av öppen inägomark med tillhörande vägnät, kantat av alléer och omgivande ädellövskogar.

Det innebär att:

- Byggnadsbeståndet ska underhållas med varsamhet så att bebyggelsens karaktär och utformning bevaras.
- Bebyggelsemiljön är känslig för nya inslag.
- Inägomarkens betade karaktär, enstaka solitära ekar och alléer bör skötas så att landskapsbilden består.
- Vid behov bör alléerna kompletteras med nya träd.

Beskrivning

Naturgeografi

Kuperat landområde omgivet av de tre sjöarna Långhalsen, Bergasjön och Lillsjön med omväxlande betesmarker, skog och öppen åkermark i anslutning till herrgården. I området är rikligt med ädellövskog. De lågt liggande lerjordarna är uppodlade, högre moränbackar och höjder nyttjas som hagmark och skogsmark.

Dagens landskapsbild

Omväxlande, kuperat landskap med naturskön betesmark beväxt med ädellövskog. Öppen åkermark i anslutning till herrgårdsmiljön vid Långhalsen. I en nord-sydgående dalgång, öster om herrgården finns ytterligare ett område öppen åkermark med åkerholmar och ädellövskogsklädda höjdområden. Vägsträckningen i den öppna åkermarken närmast herrgården kantas av alléer. Bebyggelsen är koncentrerad till herrgårdsmiljön.

Dagens brukande

Jordbruk och skogsbruk.

Dagens bebyggelsestruktur

Herrgårdsbebyggelsen omfattar mangård med corps de logi, fyra flyglar, orangeri, växthus, arbetarbostäder och en kringbyggd ekonomibyggnad med intilliggande yngre ekonomibyggnader. Bebyggelsen är helt koncentrerad till herrgårdsmiljön. Corps de logi uppfördes 1659. På 1700-talet anlades, i anslutning till huvudbyggnaden, fyra flyglar på en gårdsplan som i terrasser sänker sig ner mot sjön. Under 1700-talet byggdes huvudbyggnaden om efter en ritning av arkitekten F W Hoppe, signerad 1767. Hoppes huvudbyggnad var lik gårdsflyglarna som har årtalen 1762 och 1772. Han ritade även orangeriet i parken norr om huvudbyggnaden. Till anläggningen hör ett växthus. Från 1700-talet finns även kvar ett magasin av trä. Öster om mangården finns flera faluröda arbetarbostäder från sent 1800-tal. Väster om corps de logi uppfördes en fyrlängad, vitmenad ladugård från 1800-talets senare hälft. Hela anläggningen är arkitekturhistoriskt mycket intressant och stilfullt planerad.

Historiska skikt

Järnålder - Enstaka gravar och ett litet gravfält visar att området, som var en ö under järnålder, hyste en bebyggelseenhet. Bebyggelsen kan antas ha legat invid det gravfält som ligger på de östra delarna av ägora. I öster ligger Lagmansö skans, en imponerande fornborg med många kraftiga murar och detaljer.

Medeltid - På 1300-talet omnämns Lagmansö som en sätesgård ägd av riksrådet Sigge Magnusson.

Nyare tid - På kartor från 1600-talet ligger Lagmansö på samma plats som idag. I öster återfinns ytterligare en bebyggelse med namnet Österö, invid det förhistoriska gravfält som finns i området. På sockenkartan från 1677 är den utsatt med samma typ av markering som Lagmansö och bör ha utgjort en ståndsmässig bebyggelse.

Lagmansö huvudbyggnad uppfördes 1659. På 1760- och 70-talen byggdes corps de logi om, det anlades fyra flyglar på terrasser ner mot sjön och ett orangeri enligt arkitekt F W Hoppes ritningar. Ett magasin hör till 1700-talet medan brukningscentrum med vagnslider och fyrlängad ladugård uppfördes under sent 1800-tal. Arbetarbostäder från sent 1800-tal ligger intill och öster om gården.

Värdetext 1987

Lagmansö: Herrgårdslandskap, präglad av Lagmansö gods, sätesgård sedan medeltiden med under 1700-talet planerad mangård. Vadsbro kyrka med rika minnen från godsets ägare. Gårdar med välbevarad bebyggelse, äldre vägsystem, gravfält, rösen m.m.
--

Historiska näringar

Jordbruk och skogsbruk.

Kommunikation

Fornborgen visar att området ingått i ett folkvandringstida kommunikationssystem. 1600-talets kartor visar en vägsträckning som är densamma som dagens med en lång bro över Västersund.

Samhällsfunktioner

Makt

Vems landskap

Adelns

Visuella/ historiska samband

Herrgården har en framträdande placering på en udde som skjuter ut i Långhalsen i söder. Till herrgården leder alléer. Den terrasserade gårdsplanering förstärker det monumentala intrycket.

Koppling till naturgeografi

Framträdande läge invid sjö.

Administrativa uppgifter

Namn och identitet: Lagmansö (D38)

Socken: Vadsbro sn

Kommun: Flens kommun

Karaktärstyp: Herrgårdslandskap

Karaktärsord: ett gravfält, fornborg, sätesgård, säteribildning, avhyst bebyggelse, corps de logi – 1659, ombyggnation av Hoppe -1700-talet, planlagd trädgård, putsad ekonomibyggnad, alléer, naturbetsmark, fossila odlingspå

Befintliga skydd

Fornlämningar, 2 kap. KML

Riksintresseområde för kulturmiljövården 3kap.6§ MB

PBL 8kap. §13, 14, 17

Biotopskydd för ädellövsskog, alléer, vattendrag.

Uttolkning av gräns 2014

Riksintressegränsen omger inägomarken och följer den naturliga avgränsning som finns för Lagmansö genom de omgivande sjöarna Långhalsen, Bergasjön och Lillsjön. I söder skär gränsen över en höjdrygg. I öster omfattar riksintresset Brahelund med omgivande åker och allé som markerar herrgårdsmiljöns entré.

Tid	Bebyggelse	Markanvändning	Kommunikation	Samhällsideologi Makt/sociala	Karaktärsområden/ -lämningar Illustrationsförslag
Järnålder	Enstaka gravar, ett litet järnåldersgravfält,		Fornborg som ingår i ett större system utmed vattenfårleder		Gravfält, fornborg
1300-talet	Sätessgården Lagmansö tillhör Sigge Magnusson			I adelns ägo	
1600-talet	Övergripande markslag ligger fast Lagmansö och Österö i öster. Ny huvudbyggnad 1659.	Två brukningsenheter varav den ena försvinner	Vägnätet har samma sträckning som idag	Säteribildning	1600-talskartorna visar väg, inägor och bebyggelsens placering
1700-talet	Terrassering med flyglar tillkommer. Huvudbyggnad byggs om. Trädgård tillkommer.				Mangård med en rad olika byggnader, Hoppe ritat om huvudbyggnad och nya flyglar
1800-talet	Ny fyrsidig, putsad ekonomibygnad				Ladugårdarna som ett led i jordbrukets effektivisering.